

מועדון קרב והחיפוש אחר אותנטיות באמצעות מימוש חזון

מרקסיסטי בכלים פאשיסטיים

מוגשת על ידי

תוכן עניינים

1. מבוא ----- 2
2. מיתוס, תרבות ומשמעות ----- 2
3. פאשיזם וקולנוע ----- 3
4. אסתטיזציה של הזנוח והכעור – בין רומנטיציזם למהפכנות ----- 5
5. היחיד בעולם הפוסט מודרני ב'מועדון קרב' ----- 6
6. סיכום ----- 7
7. ביבליוגרפיה ----- 8

1. מבוא

הסרט "מועדון קרב" בבימויו של דייוויד פינצ'ר רווי במשפטים, רעיונות וקלישאות נאו מרכסיסטיים, שבליבם הביקורת נגד תרבות הצריכה ונגד תופעות הלוואי שלה – שגרת עבודה ופנאי חד-גוניים וחסרי עניין, ניוון נפשי וגופני, ניכור חברתי ועוד כהנה וכהנה רעות חולות שמובילות כולן לחיים חסרי משמעות ואותנטיות. הסרט מציף את כל אלו דרך העיקרון המארגן של זהות גברית בעידן שבו הרעות החולות שנמנו לעיל אינן פוסחות עליה. הדרך שבה מתמודדים גיבורי הסרט עם המצוקה הנפשית שאליה משליכה אותם מציאות עגומה זו, עם זאת, מאיר גם היבטים וכמיהות פאשיסטיים מובהקים כגון אלימות, גבריות במובנה ה"טבעי" והחייתי, צייתנות והקרבה עצמית מוחלטת ויומיומית לטובת חזונו של מנהיג כריזמטי.

התרת הבעיה שבה עוסק הסרט נעה למעשה על שני הצירים הללו, מתוך כוונה לגעת באותנטיות שאותה גזלה המערכת הקפיטליסטית. עבודה זו תדון בדואליות הזאת ובאופן שבו יוצרי הסרט עושים שימוש בקודים תרבותיים ממקורות שונים ומנוגדים אלו. הניתוח יתבסס על התיאוריות הסמיוטיות של בארת ושל גירץ, שבאמצעותן ינותחו אמצעי המשמעות של הייצוגים החזותיים והלשוניים בטקסט הקולנועי. בהמשך, תיעשה המשגה חפוזה של הפאשיזם ושל ייצוגיו הקולנועיים, ובעקבותיו ניתוח של הסרט 'מועדון קרב' כזירת משמעות של מושגים ותמות מיתיים.

2. מיתוס, תרבות ומשמעות

בסרט 'מועדון קרב' נמתחת, כאמור, ביקורת על העולם הקפיטליסטי שבתוכו הוא נוצר. ביקורת זו מורכבת, כפי שעוד יוצג לעיל, ממגוון של אובייקטים חזותיים ומבעים לשוניים שעל הצופה להכירם ולהבינם לשם הנאה והבנה של הסרט. אין מדובר כאן במושגים שנדרשת להם הבנה והיכרות ברמה אקדמית, אלא בדברים שכל צופה שגדל בתרבות המערבית מכיר היטב: קטלוג של חנות רהיטים, רחובותיה של עיר, דירות, בתים, משרדים וכיו"ב. כל אלו ועוד נושאים בחובם משמעות שניתן להגדירה כמיתית.

המיתוס, על פי בארת, הוא לא אובייקט, אלא אופן מתן משמעות. פעולת מתן המשמעות היא פעולה יצרנית שטומנת בחובה מגוון של אפשרויות:

"הידע המוכל במושג המיתי הוא ידע מבלבל, מורכב מאסוציאציות רופפות, חסרות

גבולות ברורים. יש להדגיש היטב את אופיו הפתוח של המושג: אין זו כלל מהות

מופשטת, מטוהרת: זוהי דחיסות נטולת צורה, לא יציבה, מעורפלת, שאחדותה ולכידותה קשורות בעיקר בפונקציה שלה".¹

אובייקט חזותי, על פי בארת, הוא לא מיתוס כשלעצמו, ופעולת מתן המשמעות היא פעולה גמישה מטבעה. המיתוס מבצע את פעולת מתן המשמעות אצל הנמען, ולכן אם הנמען אינו מודע למשמעות המיתית שיש לאובייקט או לפעולה, למשל רהיט שמוזמן מקטלוג של איקאה, אין פעולתו המיתית מתבצעת.²

מכאן יוצא אם כן, שפעולתו של המיתוס היא תלוית תרבות. הגדרתו של גירץ לתרבות כמערכת של מתן משמעות לפעולות ולסמלים גורסת כי הבנה של תכנים, אובייקטים ופעולות דורשת ידע מקדים על תרבות שבתוכה הם מצויים:

"מושג התרבות המקובל עלי... הוא מושג סמיוטי ממהותו... האדם הוא בעל חיים האחוז ברשתות משמעות שטווה הוא עצמו, אני רואה ברשתות אלו עצמן את הוויית התרבות...".³

הווה אומר, כל טקסט, לרבות הקולנועי, מבטא במודע ושלא במודע, תוכן תרבותי, תוך הישענות על מכנה משותף עם נמעניו. תהליך המשמעות שאליו מכוון היוצר את צופיו, עם זאת, הוא בעל משמעות פוליטית. יוצר הטקסט הקולנועי למעשה בוחן את המציאות דרך משקפי אותם המיתוסים, תוך כדי בחינה ושקילה שלהם האחד כנגד השני, ומתוך הנחה שהצופים ביצירתו מכירים את המיתוסים הללו ומסוגלים להצטרף לדיון זה.

בסרט 'מועדון קרב' צפים מספר 'מיתוסים' שבהם עושה שימוש יוצר הסרט, אם באופן ביקורתי וסרקאסטי ואם באופן רומנטי, כפי שעוד יובהר להלן. מיתוסים אלו, כאמור, נעים על הציר שבין דימויים פאשיסטיים לנאו מרכסיסטיים.

3. פאשיזם וקולנוע

בקיצור נמרץ, נגדיר פאשיזם כגישה המתמרדת נגד המטריאליזם, האינדיבידואליזם, והרציונאליזם. הפשיזם רואה במדינה ישות אחת, ועל הישות הזאת להיות אינטרסנטית ואימפריאליסטית. המדינה הזאת תונע בעזרת הרגש, ועל אזרחיה לפעול לא לטובת אזרחי המדינה

¹רולאן בארת (1956/1998), "המיתוס היום", בתוך מיתולוגיות (מצרפתית: עידו בסוק), תל-אביב, עמ' 256.
² שם, עמ' 257.

³ קליפורד גירץ (1990\2004), תיאור גדוש: לקראת תיאוריית תרבות פרשנית. בתוך: תמר ליבס ומירי טלמון (עורכות), תקשורת כתרבות, כרך א, רעננה, עמ' 42.